

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЉИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 34

НА ЦЕТИЊУ, У ПОНЕДЈЕЉНИК 10. ДЕКЕМБРА (22. ПРОСИНЦА) 1873.

ГОДИНА I.

„ГЛАС ЦРНОГОРЦА“ излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. н. За СРБИЈУ г. ф. 7; по г. ф. 3. 50.; четврт ф. 1. 75. н. За све друге земље год. ф. 8. по год. ф. 4.; четврт год. ф. 2. За остале плаћа се за ред 5 новчића. Предплата и све наручбине шаљу се администрацији, а дописи уредништву на Цетиње.

БАЗЕН ОСУЂЕН.

Свршена је знаменита парница против француског маршала Ахила Базена.

Ратни суд изрекао је једногласно пресуду: Базен је осуђен на деградацију и на смрт. Предсједник републике маршал Макмахон, на молбу истог суда, помиловао је Базена: мјесто смрти досудио му је 20 година тамнице, а свакојко да губи достојанство маршала, али у тишини, а не уобичајеним редом, да се изведе пред војску, пред њом да му се откине маршалска палица, сва одличја здеру, сабља одузме, слимије и пред ноге баци.

Ово је најважнија вјест, коју нам је последња пошта донјела. И осим ријетке занимљивости саме парнице, она има и особити значај нарочито за француски народ.

До, а и у вријеме рата француско-њемачкога многи су мислили, и то не без разлога, да ће француско оружје одржати побједу, или бар да ни близу онако неће бити нагрђена Француска. Наполеонова владавина постарала се мајсторски, да ту варљиву сјајност прибави моћи француске војске. Но кад је седанска и мечка нечувена предаја отворила њемачкој војсци пут у Париз, што је имало за посљедицу мир са условима ужасним и безпримјерним, Французи су били готови, да траже узрок свом поразу у издаји. И маршал Базен, заповједник мечке војске био је тај, на кога се подигла оптужба због издаје. И он је дуго времена осуђен и ево сада суђен као издајница.

Неће доиста никоме пасти на памет, да брани и сада још Базена. Он је давно заслужио ово, што год је сад постигао. Он је постао и он остаје издајница у народу француском, као и Вук Брацкович у нас. Ту му лагу никад, ништа и нико меће моћи спрати са обезбашћеног имена.

Но има једна околност ипак, о којој се и прије мислило, а која се сада вођеном истрагом још боље показала. То је побуда, која га је упућивала, да ради онако, а не другачије. Базен није издајница по неваљанству, каквијех нам свјестка прошлост показује, он није био ни кукавица као војник, а ни патриотизма није му мањкало. Он је био чедо Наполеоновог времена и његове разне владе, па као такав није могао бити покретан онијем одушевљењем и узвишенијом идејом, која је руководила тадашњу привремену владу (Гамбетину) до безпримјерног самопрегорјења. С једне стране одвратност према републици, с друге приврженост к царевини, побудише га да напусти своје дужности војничке и он се претвори у дипломату. Неслије погибије на Седану, када је Наполеон ухваћен био, он није хтио да призна нову владу у Паризу, него је радио, да га како Њемци пропусте с војском, те учинив мир, да помоћу исте војске царевину одржи, гдје је и себи одредио и највиши положај и највећу моћ можда као регент уз царевића. Но Бисмарк му је побркао рачун. И ту је сва погрјешка његова.

За то је Базен могао истина са мирном савјешћу у одбрани својој узвикнути: „Тако ми Исуса, ја нијесам издао Француске!“ јер му се може вјеровати, да није намјерно радио, да онолику несрећу навуче на отачбину своју; али он ју је ипак издао, јер му је част војске, част отачбине мање била од његове властољубивости

и оданости жени енога цара, који је ову свуколицу несрећу спремно недужној земљи, те се усудио из тих побуда непријатељу предати 150 хиљада боја жељенијех војника и јединствени град Мец, најјачи бедем Париза.

У оно вријеме пуно неизвјесности није био сам Базен, који стајаху између два или: или пристати одважно уз нову владу, па бранити отачбину, или мир како тако угулати с непријатељем па царство одржати. Било их је који су, као војсковође, и сличне погрјешке починили. И за то ипак данас је један слободан, и у власти и у части пређашњој, други је чак на челу власти државне, а Базен плаћа за све и остаје под вјечитом срамотом.

С овим, понављамо, не говори се у прилог Базену. Он је учинио грјех на отачбини својој, који је заслужио само онакву пресуду и то без милости. С онијем, што смо изложили, хоћемо да кажемо, да није ни Базен ни друг му непосредни узрок несреће Француске. Вријеме је Наполеоново прави извор свему злу. Оно је било обсељива сјајност, под којом се ширила поквареност кроз све жиле државног живота. Оно је однеговало и Базена.

Наполеон је сада пао и умро, Базен је такође мртав и ако му је његадњи друг Макмахон милостиво допустио да у срамоти чека смрт. Но је ли Француска с тијем утаманила оно зло, које јој је узрок онолике невоље?

Није. То показује и садање стање њено, ње се власто- и користољубци пад главом народа кољу. Зло би дакле било кад би се поносили Французи збоља тјешили том мишљу, да су кажњени они, који су узрок њихова пораза. Правица је само Наполеона и Базена учинила им безопасним за будућност. Иначе и сада је сва и иста опасност пад њима, која се већ данас оличава у борби монархије против републике. Њу ће згизити тек побједа народне воље у тој борби.

НАКОН ДВАДЕСЕТ И ПЕТ ГОДИНА.

Под овим насловом допоси „Застава“ чланак од Полиа Десанчића приликом прослављања 25 годишњице цара аустријског — „великог војводе српског“. Вриједи да га саопштиме нашим читаоцима:

„Ако икоји народ у Аустрији при слави те 25-годишњице има узрока да се осврне на „бијеле и црне дане“ што су у том простору времена проузјали — то ваља ми Срби да се тога опомене и то баш у оном тренутку кад нашег владоца као великог војводу српског поздрављамо, кад патраг погледамо на оно доба прије 25 година, на 2. Децембра 1848 године.

Бјеше оно доба, доба препорођења и одушевљења српског. Послије дугог и дугог народног мртвила, пробудио се народ српски к свјести народној; у одушевљењу за народност српску, небјеху му никакве жртве велике. Потоцима је текла српска крв по равницама Бачке и Баната; мученици српски скончаше у Врбасу и на другим губилиштима; села српска бјеху попањена, поља српска потрвена, породице српске осиромашене лутаху из „бјежаније у бјежанију“, а многе нашоје и гроб у валима мутне Тисе. Али све те гдне жртве спосише народ српски трпљиво и јуначки у нади боље будућности, у нади да ће српском крвљу орошену Војводину себи извојевати.

У оно доба кад чече мађарске бјеху потиснуте из српских крајева, кад се српска застава

на далеко вила и кад Срби мишљаху да су дошли у посјед своје Војводине — догоди се велика промјера у владавини царевине аустријске. Млађани нећак цара Фердинанда, ступи као цар Франц Јосиф I. на прјесто аустријски и овим ступањем на прјесто настаде читав обрт у политици аустријској. Мађари који донде Србе називаху „бунтовницима“ и против њих и оружјем и прјеким судом бјеснише — бјеху од самог владоца бунтовницима проглашени и манифест од 2. Децембра 1848, назва Србе „вјерним народом српским“ који је стекао велике заелуге за прјесто аустријски и коме ће се праведне жеље испунити. Срби постадоше прави савезници аустријски у крвавом боју против Мађара, и српска се застава заједно са царском вила у свим овим бовјевима који бјеху одсудни у устанку мађарском против Аустрије. У два маха Срби одољеше свој навали мађарског устанка. Кад аустријска војска бјеше од Мађара потиснута и из Угарске изгнана, линију на југу против Срба, Мађари немогаху пробити, а оно опет кад Мађари на сјеверу бјеху од Руса потиснути, те хгједоше на југу линију против Срба пробити, неби ли преко Србије и Хрватске са Италијом у свезу дошли — и тада у страшном боју под Виловом и Мошорином нашоје Мађари на милице српске које им проласка не дадоше.

Ово су хисторијске реминисценције, усвомене, које никаква срџа, никаква жрџа против Мађара не диктира. И ми се грозом опомињемо оног страшног боја међу Срби Мађари и неби жељели, да се она страшна времена ма из каквог повода обнове. Али успомена тог страшног времена и нехотице се сваком Србину намеће, кад помисли на оне грозне жртве које је српски народ имао да поднесе, кад покисли на крв својих толиких јунака, на опустошена села, на упропашћено имање, од чега се није још и данас опоравио, а тешко да ће се и икада у овим крајевима опоравити па кад послје 25 грдина при честитки владоцу види да други, у оно доба најмање лојални, долазе сада на прво мјесто да остентативно своју лојалност изразе, а Србину, тек ако је из закутка слободно да при тој честитки и име великог војводе српског спомене!

Застава, велике и никад незанимљене промјене. Они јунаци српски који г. 1848 и 1849 царску заставу високо ношаху, и под том заставом у боју изгинаше, да сада из својих гробова устану, и ту промјену виде, можда би опет у гроб легли!

Али се коло живота људског и повјестнице народа, окреће и мијења; само кад би људи и народи из тих промјена свагда науку за свој бољак прили. Но много пута бива да народи, којима је господство и властољубље у крви ништа не науче, а ништа незабораве.

И ми би са Мађарима радо бацили копрену заборавности на све оно што је г. 1848 и 1849 у опште, а напоје међу нама било. Али ово до данас не стоји, нит је наша кривица да нам често и нехотице реминисценције од онога доба у главу долазе. Ми свагда били смо и јесмо за помирење готови. У оно доба кад настаде устанак у Угарској против централистичне системе Шмерлингове ми не само да бацисмо копрену заборавности на догађаје г. 1848 и 1849, већ пружисмо Мађарима и братску руку помирења. Наша кривица није, што је та рука одмах одсјечена, чим се поравнаше са Бечом постигло; није наша кривица, што и данас, ако и у другој форми све оне тенденције владају које су г. 1848 против наше народности и нашег народног опстанка биле управљене. Ако би дакле бацили копрену заборавности на оно страшно доба г. 1848 и 1849, то ипак поред данашњих тенденција мађарске владе, не можемо се одрећи свију средстава уставне борбе, јер ова борба уједно је борба за

наш народни опстанак, борба је која узима све већа облик најправедније самообране.

Та борба, то увиђамо, врло је тешка, а оштета је још тиме, што Мађарима даје превагу баш оно што могућим чини, да они при честитки 25-годишњице у прве редове долазе, а Срби у том обзиру тако рећи у зајак долазе.

Ал ми Срби нит се хоћемо хвастати са нашом лојалношћу, нити зазидимо Мађарима ону лојалност коју они данас остентативно на видик износе. Ако је о лојалности и вјерности ријеч, то ваља само показати на г. 1848 и 1849.

Ми се надамо, да ћемо у уставну борбу и без оног наслона, кога Мађари мисле да су нам одузели, моћи одољети. Ми сад у тој борби показасмо, да се умјемо не само борити, него и побједити. На црквено-просвјетном пољу, стављале су нам препреке и пречаге, да би можда сваки други народ посрпо и очајану борбу напустио. Али ми преживисмо и Мајтењија и сву нашу клерикалну реакцију, преживисмо сва чуда и поборе, па доживисмо да Мајтењи буде дезавуиран, а наша клерикална реакција демаскирана. Данас мађарска влада у нашим црквено-просвјетним стварима може још чекати, ал напоследку не може друго хтјети него што српски сабор хоће. То нам најјасније показују министарске наредбе од Октобра, које компетенцију, надлежност, српског сабора признају а над клерикалцима ону мрежу затварају коју су они народној странци подметнули, ал у коју су се сами ухватили.

На политичном пољу наша борба није безуспјешна, истина да наши заступници у Пешти, не могу премјешивати већину саборску, нити са предлозима њиховим за српске интересе подрјети. Ал је глас наших опозиционих заступника на угарском сабору свагда живи протест против гадашњим тенденцијама мађарске владе. Тај протест налази живахног одзива код свију немађарских народности које су у истом или сличном положају, па преправља и ојачава одпор за одбрану свих оних народности у Угарској, које све скупна према Мађарима већину у земљи сачињавају. Напоследку, та народносна опозиција налази одјека и у иностранству, те приправља симпатије за исте народности, које борећи се за своју народност, боре се уједно за опште начело слободе, а те симпатије могу даном приликом исто тако да користе, као што су негда симпатије слободоумне Јевропе, користиле Мађарима. Борба дакле та која се води на сабору није безуспјешна, а од свију народности, ми се Срби највише похвалити можемо, да се наш глас највише чује.

Да и сама мађарска влада са тог гледишта схваћа, ту нашу борбу, докажују најјасније велики напори што их чини у Граници, а владине кандидате на сабор протурџи.

Кад све ове појаве како на црквено-просвјетном тако и на политичном пољу, размотрисмо, то са нашом борбом само задовољни бити можемо. Ми Срби показасмо свјету да се и на уставном пољу исто тако храбро борити умјемо, као са оружјем у руци. Граница на посе, доказала је са најновијим изборима, да схваћа опозицију српског народа и да се умје тако лично борити на уставном мегаду као некад на бојном пољу.

Па кад видимо, да та наша свјест народна при свим незгодама и неприликама, није ослабила већ се још окријепила и оснажила — онда немамо узрока очајавати, гледајући на данашње и на оно доба прије 25 година. Наше наде иза оне крваве борбе истина нису се ни у чим оствариле, шта више ми данас стојимо далеко потиснути од онога, што мишљасмо да праведно захтјевати можемо. Данас те наше жеље, не само да се као неиспуњене, већ као и кажњиве сматрају. Али коло среће иде наоколо. За нас је и то значајно, да они Мађари који су се прије 25 година и оштвреној борби против двора бечког налазили, да данас остентативно своју лојалност указују. Ми им рази те лојалности, као што већ рекосмо не завидимо. Наша лојалност према владајућем дому имала је прије 25 година друго мјерло: она је означена потоцима српске крви.

Ако пак код 25-годишњице, при великој светковини у Будињу и у Бечу, други заузимају прво мјесто, те хоће остентативно своју лојалност да укажу, Срби ће се при промјењеним околностима, задовољити, да из зајакта поздраве 25-годишњицу великом војводи српском, молећи га да се у својој владајућој брижљивости милостиво сјећа и народа српског, који је прије 25 година у својој оданости и вјерности потоцима крви пролијевао и у тадашњим тешким временима знаменито судјеловао, да се најбоље онга одржи

коме данас народи простране Аустрије 25-годишњицу здравог и сретног владања честитају“.

ИЗЛОЖБА БЕЧКА 1873.

II.

ФРАНЦУСКА И КОЛОНИЈЕ.

Говорио сам већ о томе како су париски гоблени на бечкој изложби поради дивна израда њихова у свима посјетиоцима велико чуђење произвели. Гоблени или ти другим именом холандијске тапете употребљују се као украс по собним зидовима, као простирачи и као превлаке на разни собни намјештај а пређа им је иста она као у платна само што су поједине жице у њих разних боја или бар онаких, како да би сви у скупу сачињавали ма какав предмет у слици. Из почетка ти се гоблени нису баш од већ фино израђивали, но како је техника на томе пољу сваки даном усавршенијом бивала то је и у израђивању тих гоблена напредак од дана на дан већим и знатнијим бивао, док је најпосље та умјетност — јер тако ју именовати морамо — онај ступањ постигла на коме данас стоји.

Предмети, који се на тим гобленима у слике доводе бјеху до скоро највише црпљени из митологије јелинске и римске; у новије доба пак отпочели су Французи предмете примати и из реалног живота што је — тако рећи — читав покрет у фабрикацији гоблена произвело.

На изложби било је таквих гоблена заступљено у 5 и више разних и извршних комада. Два велика гоблена, простирача, бјеху у главној француској дворани на зиду учвршћени. Свјетлост падала је врло zgodно на предмет, те је гледалац живу слику преда се имао.

Па одиста! Многи од посјетиоца стајаше удивљен пред гобленима и не знајући да је све то ткано, већ озбиљно држећи, да је то велељепна слика каквог великог француског живописца. Тако се је и мени збило, па сам јоште се чудило, како да су тако ваљану олајну слику баш у индустријској палати изложили, гдје јој никако мјесто није. Ја испрва и не могах вјеровати; већ посумњах о истици, да то није олајним бојама сликано, док једва неприступним предмету ближе, те ваљано неучим.

Слика што бјеше на оном великом простирачу, кога је ако се не варах Ротшилд за 100.000 ф. купио, претстављала је бој између псију и курјака. Слика ова бјеше одвећ живо израђена и тако у пластици савршена, како се само замислити може и како је већ ни сликар не би саврше није могао израдити.

Онај други простирач што бјеше о зиду према првоме прострт представљао је стару басну о Богу Јупитеру, који се у бика претворио био, те је тако лукавством невини дјевојче Јевропу к себи примамно.

И ова је слика врло живахна тек нам је она прва боље годила. Остале ствари бјеху мање, но опет врло умјетно израђене и пуне укуса.

Ко је оне гоблене видео, што бијашу изложени у одјељењу холандском и белгијанском те их је савио са свима што бјеху изложени у француском одјељењу, тај ће тек својски моћи ствар просудити и тада ће правично изрећи, да француским односно париским гобленима пара нема. Други предмет, који нам је са извршношћу његове јако у очи падао бјеше индустрија порцелана и фајенсе.

Ако је можда хинески порцелан најстарији а енглески најчвршћи то је ипак француски најфинији, најукуснији, најљепши. Доказа томе имамо на бечкој изложби. Фабрикација фајенсе управо је арапског порекла. Арапи правили су као украс за палате и дворе своје циглу фино емајловано те на њој означеним бојама неким разне слике изводили, па их употребљавали као украс по зидовима или ти пак за потресање по парадним собама. У томе доћераше Арапи, као јошт и у многим осталом, до велике вјештине па најзад почеше на тај начин чак и разне лонце, крчаге, тањире и друго посуђе пећи и украшивати. Изчезнућем Арапа пређе та умјетна индустрија у руке Шпањолаца. Овдје се не могаше дуго одржати. Италијанци врме ју и тада је тек индустрија фајенсе ваљано зачела цвјетати. Варом Фенса прва бјеше, која је зачела производити еснап овај и отуда име „фајенсе“. Најфинију фајенсу зваху Италијанци мајоликом (по шпањолском острву мајорка) а она није вредности задржа име фајенсе. У 15 столећу готово је сва Италија већ производила фајенсу, а умјетност емајловања

и сликања на фајенси бјеху достигли велики ступањ усавршења. С њоме занимаше се особито градови: Фаенсе, Урбино, Кастел Дуранте, Пезаро и т. д. Но не потраје дуго те се и фајенса у Италији преживи, дочим у Француској сада тек наступи епоха умјетне индустрије а с њоме и ера фајенсе.

И од тога доба налазимо у Француској фајенсу. Она се напореда са порцеланом све већа усавршавала, докле данас већ ова умјетна индустрија ненадмашена стоји. Стручњак Винченти, кога иначе и читаоцима препоручујем, писао је о томе предмету доста и том је приликом врло удесно заслужио значај и повјесницу индустрије фајенсе.

На изложби — као што већ испрва рекох — ова је индустрија заступљена била, како се само замислити даје. Један је предмет љепши био од другога, један укуснији и дивније израђен од другога и на сваком се предмету могло виђети оличена Француза, француску финоћу и елеганцију, француску глупост и љупкост. Сви ти предмети изведени су страном у модерном, страном опет у старом француском, а мањим дјелом у хинеском и јапанском укусу.

Ове три ствари дакле како сам их навео т. ј. бронза, гоблени и фајенса најизвршнији су производи француске умјетне индустрије, једини су тако рећи у свој Јевропи, — једини за то, јер их није на другој мјесту нећеш надмашене наћи.

Париски златари и јувелири имађаху колективну особену своју изложбу. Најдивније ствари особито што се драгог камена и имитација златарских тиче изложише:

познати А. Fornet, Giobertini et Comp., J. P. Barri; E. Gujéat, Moricanet и чувена јевропска фирма: Christoffle et Comp.

У истој дворани, у којој се налазише изложба златара париских бјеше у десноме крају изложена и дивна она птица, што је својим пјесмама к себи привлачила сила слушаца. Бјеше у малом лијепо израђеном кавезу у коме је по вазда скакутала те ваздан и ваздан пјевала. Свјет чуђаше и дивнеше се умиљатој птици и више пута могао си чути из уста многе љепотице: „Ах, да лијепе птице“. И многи од посјетиоца крену се уздовољен птичијом пјеванком на даљи пут кроз дворану и непомисљајући да је та птица што јој умиљате гласове слуша — машина. Тек послје то се дочу а тада тек бјеше „птица машина“ опкољена слушаоцима, који се дивнеше тој техничкој вјештини француској, која је дотле дотјерала, да би човјек чак и на чаролију помислио. Када сам гледао у ту птицу, како је извијала умиљате гласове, а ја ти се насмијем па као од прилике помислих: шта би ми рекао какав брат Црногорац, кад би први пут видео ту „птицу машину“, то чудовиште и кад би чуо умиљате гласове њезине?!

Птицу ову — можда ће кога интересовати да чује — конструисао је неки механичар Vopstems у Паризу. Хоће ли човјек да птица пјева, оно ју само кључем ваља навити. Било је изложено и других птица јоште, но ове незнадоше пјевати, већ само скакаше по кавезу.

У другој половини ове дворане налазаше се изложба француских фотографа, литографа, штампара и париских књижара. И ово су предмети доста занимљиви били па за то нећу да их на лако узмем. Но пошто сам данас већ задоста говорио, то нећу без нужде да уморим читаоца, већ остављам ствар за други пут а њега умољавам да се претрпи до идуће поште.

У Бечу, 24. Новембра 1873.

Тодор Стефановић Вировски.

ДОГАЂАЈИ У СВИЈЕТУ.

Ствари у Угарској нијесу се још ни мало измијениле на боље. Предсједник министарства Слави, био је дао оставку но цар је нехтједе примити, него га је склонио, да остане и даље са својим министарством. Ово се не може сматрати за свршетак кризи. Цар је ово од невоље учинио и задржао Славија само дотле, док се неспремни ново министарство, а то ће бити можда онда, кад се нова саборска већина образује, пошто је садању, тако звану Деакову странку издава животна снага.

У Чешкој, же је челичност народне опозиције пажњу и поштовање цијелога образованог свијета привлачила, настале су жалосне појаве око питања, да ли да ступе народни посланици

у сабор, или не, поцјенала се опозиција, те се 29 посланика тако зване младо-чешке странке одвојише од опозиције и изјаснише за ползак у сабор. Овијем догађајем није опозиција сломљена, али јој је на сваки начин јак удар нанешен и може рђавијех пошљедица имати, пошто ће се до сада једнодушни народ цјепати. На ову ствар вратићемо се други пут опширније, јер је жалост доиста, да се и на тој страни славенској испуни молитва нашега диндушманина: „Не сједини, боже, каурина“!

Прошле неђеље у Петак била је врло бурна сједница у сабору даламатинском. Председник је узео да прочита писмо од аутономашке мањине, с којим иста јавља да изступа из сабора. Писмо је било пуно увиједја за сабор, за то је с огорчењем читање било прекидато и напошљедку би на предлог г. К. Војновића закључено, да се њено изступање узме на знање, а писмо и нечитајући даље, с презирањем поврати ономе, кога је послао.

Румунска влада одговорила је на познату ноту Рашид паше окружницом на велевласти, у којој одбија разјашњење портино у погледу париска уговора, тврдећи да Румунија има право договарати се с иностранјем властима. Изјавила је напошљедку, да је она приправна прибавити поштовања ујаченој самосталности.

У поруци председника Гранта конгресу сједињенијех држава американскијех каже се, да је вишак од 43 милиона од прошле године употребљен љетос на то, да се смањи државни дуг. О размирици са Шпанијом због брода „Виргинијус“ рече, да ће се ријешити мирним путем, достојним једнога и другог народа. По док се са владом шпанском воде преговори, издан је налог морнарици, да се спреми за рат. Председник се нада да ће му јавно мњење одобрити тај поступак.

— Све извајске па и домаће немађарске листове називаху Мађари непријатељима, кад неповољно говораху о стању и влади у Угарској. А ево дође вријеме, да они исто тако суде. Примјера ради саопштавамо, шта „Уг. Лојд“ говори о министарству Славјејеву:

„Већ је година дана протекла, од кад је министарство Славјејево на влади и земља се том времену не може захвалити ни за какву идеју, ни за једно дјело. Ако министарство Славјејево није било са свим слијепом, онда је са математичном извјесношћу морало предвидити долазак садањег стања: али се то министарство није ни једним прстом макло, да наступајућу несрећу од земље одклони, него кад несрећа са свим наступил, онда то министарство скупи сву своју снагу, ријешило се да — утече.

Има таквих ситуација, у којима склапање новог министарства спада у немогућности. У такој ситуацији налази се данас Угарска. Застарели страначки одношаји наши почињу се распадати и нови облици крче себи пута. Процес таквог преобраћаја потребује времена, а јасно је, да не може земља остати без владе, у времену у коме се бистри стање њено, па до тренутка док не буде могуће нову владу саставити. Дужност би Славјејевом кабинету била, да у таквом времену издржи на своме мјесту. Али министарство Славјејево не хтједе разумјети ту своју патриотску дужност и не хтједе се обазрети на то, да се војнику не пристоји давати оставку на својој дужности у сред битке. Славјејеви невољу у коју земља и сабор паде, науми том приликом изнудити израз повјерења од тако зване деакове странке, да с тим увећа свој нимбус, те се на ту цел приуговори у деаковом клубу познати приказ. Славјеје довео сабор у процјен да му мора дати израз повјерења, ако неће да земљу изненадном оставком доведе у већу забуну“.

За оне, који су тај вотум повјерења Славјеју дали вели „Уг. Лојд“, на другом мјесту истог чланка ово: „Чудновато је да се од тих мудраца није нико још запитало: ко претставља у Угарској народ, дал сабор или деаков клуб? Дал је спасоносно и савјетно владе обарати и подржавати путем њеке парламентарне камарице. И — дал је паметно допустити, да једно министарство, које нема никаквих заслуга, и од кога нико не може очекивати обновљење јавних одношаја, да једно тако министарство може себи израз повјерења изнудити, с тим, што је спремно да у противном случају прекине све дужности и да забуну земље тим начином још увећа.

Тим догађајем у конференцији деаковог клуба

поуријеђена је част парламентарног система. Парламентарност је доведена до апсурдности. Ко ће полагати што год на вотум повјерења оних политичара, који вотум повјерења злоупотребљују на то, да срдећег се министра измири, и то тако слабог министра, као што је Славје“? —

— „Застава“ од 23. Новембра пише:

„Данас је равно година дана, како је Лоњај пао са председничке столице у министарству угарском. Чим нам падне на памет Лоњај, сјетимо се и барона Мајтењија, а опет име Мајтењи и зазива одма у памети нашој Германа. Како ли су још јуче годину дана сва та три човјека била „пупонадеждна“! Лоњај као председник министарства још ведрио и облачио, Мајтењи код нас шта је хтјео радио, а Герман већ сигурно у Карловци на столици патријарховој гледао свога побратима, а у депу своме Сириг, или још јасније, да се изразимо, годишњи приход од 53 хиљаде форината. А како је данас са та три господина-човјека? Сва тројица заволила мир и тишину. Лоњај отишао чак у Мерау у Тиролској, пише књиге о финансијама угарским, и хвали се у предговору књиге, што ју је недавно издао, како је то угодно бити далеко од метежа политичких странака. Мајтењи такође Богу благодари, што је *procul a negotiis serbicus* (далеко од послова српских), од којих се кашто и грозница добавила. А и Герман се са свим смирио, председава у конзисторији и другим одборима редовно. Нови Сад већ три неђеље оставља највише на један дан, бави се као год и Лоњаји са финансијским студијама, нарочито разрачунава, како је много потрошио на путовања у Будим и Беч, гдје се као што је познато здраво поштују банке, и како је сад најпаметнија политика: сачувати оно, што је послје тако великих а узалудних трошкова преостало.

Д О П И С И.

СКАДАР, 30. Новембра. — На мјесто пок. Шефкет паше одредила је порта за овдашњег гувернера Ахмет Расим пашу. По телеграфској вјести из Цариграда, он је имао доћи у прошлу суботу. И брод је доиста дошао тај дан, али паше нема. Па сад се не зна кад ће доћи, и хоће ли баш он доћи или је порта намјерила опет којега другог. Садашњи заступник гувернеров телеграфско је у Цариград и питао, који ће паша доћи и када, али нам неумијем казати, је ли какав одговор добио.

Овај намјестник гувернеров доста је невјешт човјек, а томе се не треба много ни чудити, кад се помисли какво је жалосно стање у Арбанији. Особите моћи није ни једна досадања влада имала међу Арбанасима, а Шефкет паша са својом безобзирном строгошћу још је више попутно народ. То и јесте узрок те су се сада побунили Миридити, а томе за zgodу прилику можда држе то, што је земља ево већ пет неђеља тако рећи без владе.

Миридити су устали на оружје и као што се чује ухватили су међу собом вјеру и заклели се св. Марком, да се неће издати. Капетан Кола, старјешина миридитски купи војску, но до овога часа није се још није појавио. Његов брат капетан Ђона пресекао је друм између Призрена и Скадра су 1500 војника и непропушта никога, осим поштијера консулскога. Овај исти писао је намјестнику гувернерову писмо, да се они неће умирити дотле, догод им влада не даде, што траже, а то је: 1. да им макне турске кајмекеме и даде за старјешину сина Биб-пашина (братанић капетана Ђона и Коле), а ако овај не може сада доћи, а оно за вријеме један други од њихове куће; 2. да пушти из тавнице све њихове људе, које је Шефкет паша преварио и уапсио; 3. да плати Миридитима њихове изгубе, које су до сад имали, што су им пазаре забранили.

Препис овога писма послао је капетан Ђон и свима консулима у Скадар.

Војска Ђонова, која је засјела друм ухватила је до сад много товара ћирицискије разне трговине и један товар новаца. Скадарски трговци жалали су се за ово консулима, те су ови писали капетану Ђону, да пропушта трговину, и Ђон је свакоме своје вратио али је опет писао, да неће чинити никоме штете, но влади да се неће пуштати, док им год не да што захтјевају.

Паша је јуче послао један батаљон војске. Не знам куда, да ли против Ђона, или само да чува Скадар. Досада друге мјере није никакве ош предузела влада.

Како ће се ова ствар свршити неумијем прорећи. Озбиљна је доста, а доста јој важности даје и то, што су устаници писали консулима, јер се из тога види, да има њекога мудријега, ко их управља. Ипак држим да ће се ствар изравнати, како дође нови паша. Кад не би то било, могло би доћи до свачегв.

Из СИРЕ, 19. Новем. — (Грчке погрешке. Потоп Лојдова параброда „Јонио“. Разно). Има већ много времена, како се о солидарности источнијех народа, нарочито Срба, Бугара и Грка пише и говори. Бјеше у исто вријеме људи, који су се једнако бојали, да ће Грци сметнути ту потребну хармонију, као што су и њекада они први Турке у Јевропу довели и то баш против Срба и Бугара. И ова бојазан, као да није била неоснована. Јер ево баш сад, кад би најпотребнија слога била између Грка и Срба и Бугара, види се како Грци више Турцима нагињају, него оној браћи својој. Мјесто с њима они с Турском угађају пријатељство и савез. А погрјешна политика њихова показала се најочитије у одношају њиховом према Бугарима. За леђима бугарског црквеног питања, криле су се опаке намјере грчке. Као Грци своје зулумчаре, тако су они своје фанариоте пуштали, да гњаве и тамане бугарски народ. У својој манији за величином, за великом Јеладом гоје ваљда мисао, да погрче шест милиона Бугара. Но бугарски народ осјестио се и ако мало доцније, и показао је, да је то блудња и ништа више.

Признати се мора, да ћемо ми Словени, особито Срби, Бугари и Руси, доста које какви прјепона имати, док нам Бог поможе, и своју мисао остваримо, али на то не треба да се осврћемо још мање, да се од ништавила плашимо, — кад нам је будућност извјестна, коју нам нико помрсити неће; и успркос што видимо, да су нам на више мјеста, рођена браћа крива, да ово или оно остварити не можемо, — ми треба, да вагда нашој браћи наклони будемо, и све да употребљавамо, неби ли их из ништавила извели, и на прави пут навели. Своје право треба да бранимо, а право сваког народа поштујемо, пак ћемо побједити.

Мени није мило ове ствари помињати и не чиним то из никакве зле намјере, него баш на против, што би рад био видјети један пут све сложено и моћно, који имамо да дјелимо погачу са Турском. Вријеме је да се осветимо, да се манемо занешености којекаквијех, па да се латимо једино онога што нас спасти може, а то је слога, заједнички рад. Турска је наш непријатељ. За то пријатељства с њом не можемо имати. Пријатељи смо ми, пријатељи мирамо бити ми, који исто зло трпимо од Турске. То један пут увидимо и сложимо се.

Под острвом Цириго у Грчкој потонуо је лојдов параброд „Јонио“. Ми путујући с лојдовим парабродом „Хунгарија“ за Цариград и црноморске пристане, нађемо исти параброд, те се на огредак навезао, а руски параброд „Квагана Воронцов“ путујућ из Марсеља за Одесу, десио се у близини, похита је на прве знакове, и примио је људство, као и друге драгоцјене ствари, покушаваше „Јонија“ потезати, што му се неуспрех, а исто ми онда кад смо с „Хунгаријом“ присјели. Инглешки параброд, који је исто на позив т. ј. знакове помоћи доша, тражише 500 тур. лира, и да ће онда своју помоћ дати, на што ни руски капетан непристане, а Инглеза изгрди, који одма и одплови. Руски параброд пробази два дана, помагајућ потопљену робу излачити, прими пошту и отплови пут Цариграда, ми пробависмо још пет дана под острвом Цириго, и кад се, што је можно било, с потопљеног „Јонија“ избавило, и кад се сва нада изгубила, да се на даље избављење истог параброда ни мислити не да, јер је на двоје пребијен, јутрос отпловисмо за Сир, а параброд „Шилд“ што је из Сире под Цириго у помоћ дошао, остао је да над покојним „Јонијом“ стражи.

У Крфу сретох кадуне будућег босанског валије Акиф паше, које се у Босну селе, и собом њешто сиротиње носе, двије кадуне зборе чисто српски, и родом су из Македоније. Акиф паша још је у Стамболу, и скорије ће на своје мјесто, да се обогати.

Скадарски кадија, ког су због неваљалштине и неспособности сбацили, путује с нама у Цариград, а исто и ађутант утопљеног Шефкет паше, као и двије слуге пашине.

ПЕТИЊЕ, 10. Децембра. — У прошли четвртак, за Никољ-дан, прослављен је имендан Њ. Св. нашега кнеза. У очи самога дана била је варош лијепо освјетљена, а војничка банда свирала је пред двором. На службу, коју је служио преосвештени митрополит г. Иларион, присуствовала је Њ. Свјетлост са цијелом свијетлом породицом и сви г. г. сенатори. По служби ишло се на честитање. У вече била је у двору вечера и забава, а вас дан веселио се народ желећи највеселије своје Господару дуг живот и сваку срећу и славу. Многобројне честитке појединих лица и општина изванских стигле су тога дана Њ. Свјетлости.

— Дознајемо, да је председник сената, г. Божо Петровић, 7. о. м. отпутовао из Беча у Биоград. Радујемо се, што је најближи рођак Њ. Свјетлости нашега кнеза предузео овај пут, а још бине радовањемо се, ако истијем будемо ближи оној жељи, коју смо искрено изјавили у нашем чланку „Нова влада у Србији“ у 31 броју овога листа. Г. председник пробавиће неколико дана у Београду, а одатле полази као што смо већ јавили, право у Петроград.

Н О В О С Т И.

СРБИЈА. — Народна скупштина доготовила је и подијела кнезу адресу на престолну бесједу. Између осталог претставља скупштина кнезу своју жељу: да се закон о судском и управном уређењу земље, као и закон о уређењу општина измјени и усаврши тако, како би боље одговорио духу уставности и како би потпуније задовољавала данашње развијеније потребе нашега државног живота; а тако исто, да се закон о министарској одговорности прошири у смислу јаче одговорности и да се закон о штампи измјени у духу веће слободе.

ТУРСКА. — Порти се прохтјело писати ноте. Чује се, да намјерава протестовати, што Србија кани ковати свој сребрни новац. То је исто чинила и против Румуније, кад је ова своје новце ковала.

Нови босански валија, Акиф паша, укинуо је карантену, коју је Асим паша поставио на Сави тобоже због колере, а у ствари због својих политичких цијеља.

ФРАНЦУСКА. — Монархичне агитације постају све веће. Њеки париски листови мисле, да би могло брзо доћи до кризе. У уставни одбор хтјела је скупштина изабрати саме монархисте и тек кад се љевича спрема да иступи из скупштине, узели су петорицу републиканца. И осуда Базенова поразила је Бонапартисте. Говори се, да ће захтјевати у скупштини да се и Гамбета и Трошу ставе под суд. Како сада политичне страсти тамо владају, могла би Француска дочекати још и ту несрећу.

ИСПАНИЈА. — Јављају из Мадрида да је у провинцији Орензи букнуо комунистички устанак. Очекује се, да ће и у другијем мјестима букнути. Међутим Карлисте малаксавају. Генерал Маринос и Лома сјединили су се и опсјели град Веру.

Р А З Л И Ч Н О С Т И.

(Утопуће брода „Villa du Havre“). Инглешке новине „Тајмс“ пријеле су од свога дописника из Кардифа слиједећи бројав о страшној несрећи, која је стигла поменути француски брод:

Добивамо вијести о најужаснијој несрећи, што су се у задње вријеме на мору породиле, па можда једина она несрећа Портфлета даје са овом приподобити. 22. Новембра око 2 сата у јутру сукоби се француски брод „Ville du Havre“, на путу из Њу-Јорка у Бавре са путницима и њиховим пртљагом, код Азорских отока са јадреним „Лох Еарн“ из Гласгова, па 12 часова последије сукоба утоне са 313 путника.

„Villa du Havre“ одједрила је из Њу-Јорка са 89 путника у првом разреду, 19 у другом, 27 у трећем и 6 бесплатних; морнарице пако било је 172 човјека. У првом је разреду било отијеника, који су из Америке са обитељи полазили у Француску намјером, да тамо пробаве зиму — њекоји за забаву, а опет њекоји с разлога здравља. Њеколицина, што их се спасила, плачу своје

рођаке, родитељи дјецу, дјеца мајке и т. д. Кад се је брод спустио из Њу-Јорка била је густа магла па налагала заповједницима брода велику пажњу и опрезност. У поћи на 20. Новембра стало се бистрити, а насталом међутим росом почело је и море расти. Ноћ га петак била је красна, звезде сјајиле на небу. Путници и морнарица осокливи се с настала лијепа времена леглоше га починак безбрижно. Капетан, који се није од поласка из Њу-Јорка баш ни за ао са изложеног стања на крми, оде и он спавати, а подкапетан ступи на стражу. Путници су спавали а пиједнога није морила брига. У суботу у 2 сата у јутро пробуде се сви на страховит ударац као да се је брод разлупао; мушкарци, жене, дјеца сви поскачу на кров. Предњи дио великога брода опазнеше уринута у њиховом, а чуло се је, како море топи у њихов грозни стан. „Лох Еарн“ велики брод из Гласгова, на путу из Ливерпола у Њу-Јорк сукоби се са „Виле ди Хавре“ па му управ у средину прореже десно ребро, прошупив га за 12 нога у дубини и разлупав му жељезне прозоре у екстензије од 30 нога. У оном часу пахаћао се је брод код 47—21. ступања Лат. 35 Лонг, па до душе узбуњеном мору, но малом вјетру. Страх, који спопаде путнике лако им је уништио напоре да се ослободе. Њекоји се баце на кољена у молитви, многи остадоше приковани од страха на једном мјесту, па утонуше отац, мати, дјеца сви укупно. Страх је свим загушио ријеч у глау: бједи очекиваху смрт, која се је широким кораком приближавала. У суботу преласе се броду два средња јамбора, а рушећи се разлупаше двије мале барчице и поубише неколико путника. Јер је брод брзо тонуо, нису били морнари у стању спустити ван двије саме барчице у море. После је 12 часова изчезне Виле ди Хавре са путници и пртљагом изузам подкапетна и мален број морнарице, који се спасише у малој капетановој барчици.

„Лох Еарн“ одали се за једну мпљу од „Виле ди Хавре“, па засукав једра спусти четири овећа чамца, да побегу по мору пливајуће ослобођенике несретнога брода. Несрећа била је тако брза, да ту није било могуће ма једну особу са крова спасити. Њеколицина, што се ухватила за даске и ние пливајуће останке брода, спасила се, ну велика опет множина, што је послјје првог утоућа појавила се на површини, немогав такав комад дрвља досећи, потоне по други пут за увјек. Подкапетан скочи први у чамца, па повукав ближе јаднике уњ, упути се до Лох Еарна. Капетан и подкапетан утону такођер први пут са бродом, ну дошав на површину, ослободише се у чамцу Лох Еарна. Најемник хране и његов помоћник такођер се ослободуше. Главни машиниста ослободи се једини од свих, што су код строја радили. Капетан уморен с неспавања био је у првом часу изгубио свако присуће духа, но осрчи се ипак у толико, да је заповједно спустио оне двије мале барчице, па заповједник, кому је била наручена гледба над бродом, утоне за увијек. Највише их се ослободило на даскама, а многе су госпође тек послјје два сата мисле бити спасене.

Барчице обадвају бродова остадоше још дуго на мјесту, неби ли се можда још који појавио, ну видећи сваки даљи напор узалудан, вратише се на Лох Еарн. Тамо је владао, ако је могуће, још грознији приказ. Млада госпођа јаче за супругом и дјецом, три друге госпође за својаци; а младић њеки за оцем, мајком и браћом. Господин њеки изгубио болесну сестру, коју је водио у Француску с разлога здравља. Ослобођеници изгубили све, а множина их се полуголих спасила. Зима их је тако рекућ скрутила и одузела им сваки траг разума.

Код прегледа Лох Еарна, нашло се, да му је прова (спредњи дио) јако оштећена. Око 8 сати у јутру појави се велики брод инглешки именом Тремонтјам. Покажу му знакове, па се приближи. Путовао је из Њу-Јорка пут Бристола. Ослобођенике, њих 87 на броју, искрцаше на њега. Капетан Уркварт прими их срдечно и окријепа. Тремонтјам доједри у Кардиф 30. Новембра, тескрина одмах спримаху Грађани их срдечно приме и понамјесте по најбољим гостиницама. Међу 87орицом ослобођеника, 23 су из првога сазреда, 10 мужараца, и 13 женских, из оних другог разреда ослободила се сама једна госпођа; из трећег тројица зами мужјарци. Од морнарице њих 54 и 6 заповједника.

СЛАВНО УРЕДНИШТВО!

Просим да у првом бр. вашег цијењеног листа уврстите слиједећу

ПОПРАВКУ.

Чита се у бр. 32 т. г. „Гласа Црногорца“ допис из Котора 18. Новембра (стално усјед штампарске погрјешке) да је „Лука Трипковић“ послао на дар заводу (Гимназији Которској) лијепу своту од 500 ф. „За да неби твој промислио баш да сам ја тај дароваћ и преписао ми похвалу што ми не припада него моме даљноме рођаку и срданоме пријатељу г. Петру пок. Луке Трипковића честитом трговцу у Одеси, тако јавно поправљам речену штампарску погрјешку, изјављујући и ја посебну захвалу моме пријатељу и искреном домородцу на толи благородни поклон у корист реченога завода.

Остајем са дубокијем почитовањем.

Трст, 16/4. Децембра 1873.

Ваш шговатељ
Л. Трипковић.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

Од нове године излазиће у Новом Саду забавни и поучни лист „Јавор“, коме ће бити уредник Др. Илија Огњановић. Саопштавамо овдје предплатни позив од уредништва:

„Сјећате ли се, драги читаоци, да је пре десетак година међу вама било посађено хладовито дрво „Јаворово“, да сте се често одмарали под тим дрветом од озбиљнога и трудна посла свог, слушајући дивне гусле јаворове у руци песника нашег Јована Јовановића, око којег су се прикупљали и други гуслар и вешти приповедачи, који су вас у празним часовима вашим умели да забаве и поуче, те гледаше, да вам и ти празни часови буду мили, да вам и ти празни часови не буду — празни?

Ако се сећате, онда ће те и осећати да тога здравог и корисног одмора немамо више; гуслари се некуд притајаше, приповедачи умукнуше, јер је „Јавора“ нестало, пак данас ево немамо више састанка, на којем би српски певачи и приповедачи причали нам радост и тугу, срећу и невољу нашега срца и нашега народа у овим озбиљним временима.

А још кад помислимо на женску половину нашег народа, па будуће српске матере, жене и домаћине, онда морамо признати, да су оне остале без икакве душевне свезе с нама, да немају прилике да чују нашу реч, наше мисли, нашу утеху и наше наде и све, што би их утврдило у њиховом српском поносу и што би им показало, да се ми старамо, да оне не лете у туђинско јато, кад и у нашој народној ризници има доста доброг, лепог и корисног, и да смо ми ради да им покажемо, шта је лепо, добро и корисно код нас.

То су узроци, који су наведи дружину једну у Новом Саду, да покрене на ново, лист „Јавор“, којег је Јован Јовановић пре десетак година престао издавати са жељом, да се опет под „Јавором“ састанемо.

И ево ова браћа zaloжише своју реч, да ће стално и живо радити на „Јавору“ да би овај заузео достојно мјесто у нашој књижевности: др. Јован Јовановић, др. Михаило Полит-Десанчић, Јован Бошковић, др. Стеван Павловић, Владан Арсенијевић, А. Хапић, Коста Трипковић, др. Милан Јовановић и Стеван В. Поповић; а и други српски књижевници обећаше, да ће радом својим подпомагати ово подухеће, да га неби постигла судбина толиких наших књижевних листова.

„Јавор“ ће излазити од јануарија 1874. за сада два пута у месецу на табаку и по велике осмине, и стајаће на три месеца 1 ф., на по године 2 ф., а на читаву годину 4 ф., а. в. Скупљачима се даје једанаести примерак.

Чланци за „Јавор“ нека се шаљу на уредништво, а претплата на г. Косгу Трипковића, адвоката у Н. Сад.

Јако препоручујемо овај лист нашем свијету и желимо, да се и у ове наше крајеве разпростре.